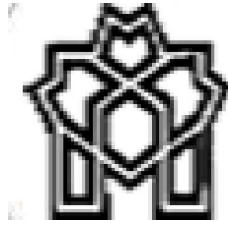

الحمد لله
البرحمين!

دانشگاه علامه طباطبایی

تهران

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته آموزش و پرورش تطبیقی و بین الملل

موضوع

**بررسی، تحلیلی و تطبیقی نظام آموزش فنی و حرفه‌ای
دوره متوسطه در کشورهای آلمان، ژاپن و ایران
با تاکید بر شیوه‌های آموزش**

استاد راهنما

دکتر احمد آقازاده

استاد مشاور

دکتر محمدرضا آرمند

استاد داور

دکتر جمال‌الدین کولایی نژاد

نگارش

عزت‌اله طاهریان

تابستان ۱۳۹۱

سپاسگزاری

بر خود لازم می‌دانم که از تمامی بزرگانی که در این راه بنده ی حقیر را یاری نموده اند کمال تشکر و امتنان را داشته باشم، بویژه از اساتید گرانقدر و فرهیخته: **جناب آقای آقازاده** که با راهنمایی‌های سودمند خویش و **جناب آقای دکتر آرمند** و **جناب آقای چهاربند** که با ارشادهای دلسوزانه‌ی خود طی طریق را برای این حقیر آسان نمودند و همچنین از **جناب آقای دکتر کولایی‌نژاد** که زحمت داوری این پژوهش را تقبل نمودند، سپاسگزارم و از اساتید محترم که از انفاق علوم خود دریغ نکردند و دیگر اساتیدی که یاد و خاطرشان مرا به وجد می‌آورد.

تقدیم به :

ثمره‌ی تلاش‌هایم را، جوشش آموخته‌هایم و پرواز
اندیشه‌هایم را پیشکش می‌کنم به همسر عزیزم
و خانواده‌ی مهربان و دلسوزم، که همدلی و همراهی
آنها آب زلالی بود بر عطش تشنگی من در صخره‌های علم
و دانش.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	چکیده
فصل اول: کلیات تحقیق	
۴	مقدمه
۷	بیان مسئله
۹	ضرورت و اهمیت تحقیق
۱۱	اهداف تحقیق
۱۱	سؤالات تحقیق
۱۲	تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی طرح
فصل دوم: مبانی نظری و پیشه تحقیق	
۱۵	مقدمه
۱۵	مفاهیم آموزش و پرورش تطبیقی
۱۷	ماهیت آموزش و پرورش تطبیقی
۱۸	اصول آموزش و پرورش تطبیقی
۱۹	آموزش‌های فنی و حرفه‌ای
۲۴	نگاهی به تحولات آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در جهان
۲۸	برنامه‌درسی آموزش فنی و حرفه‌ای
۲۹	– برنامه درسی در گذر زمان
۲۹	– مبانی پیشین برنامه درسی

- ۳۰ - جایگزین کارآموزی -----
- ۳۱ - برنامه درسی نظام دار در آموزش حرفه‌ای -----
- ۳۶ - تعریف برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای -----
- ۳۸ - فرآیند یاددهی و یادگیری در برنامه درسی آموزش های فنی و حرفه ای -----
- ۴۲ - ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان -----
- ۴۲ - ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در برنامه درسی آموزش های فنی و حرفه‌ای -----
- ۴۳ - ابزارهای ارزشیابی در برنامه درسی آموزش های فنی و حرفه‌ای -----
- کشورهای مورد مطالعه**
- ۴۷ - ایران -----
- ۴۸ - قاجار و آموزش -----
- ۴۸ - بنیانگذاری دارالفنون و شکوفائی آموزش -----
- ۴۹ - مشروطیت و تاثیر آن در آموزش و پرورش فنی و حرفه‌ای -----
- ۵۱ - آموزش و پرورش در دوره پهلوی -----
- ۵۴ - پیشینه آموزش های فنی و حرفه‌ای در ایران -----
- ۵۶ - گسترش مدارس فنی و حرفه‌ای -----
- ۵۷ - تغییرات اساسی سازمان و برنامه مدارس فنی و حرفه‌ای در دوره پهلوی -----
- ۵۸ - آموزشهای فنی و حرفه‌ای پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران -----
- ۶۲ - مراحل و ساختار نظام آموزشی ایران -----
- ۶۲ - آموزش ابتدایی -----
- ۶۳ - آموزش در دوره راهنمایی -----
- ۶۵ - آموزش در دوره متوسطه -----
- ۷۵ - ملاکهای هدایت تحصیلی هنرجویان به شاخه های فنی و حرفه‌ای و کاردانش -----
- ۷۶ - فرآیند یاددهی - یادگیری در شاخه فنی و حرفه‌ای و کاردانش -----
- ۷۸ - سنجش ارزشیابی پیشرفت تحصیلی -----
- ۸۰ - تربیت معلم -----
- ۸۶ - ساختار آموزش فنی و حرفه‌ای پس از انقلاب اسلامی -----
- ۸۹ - اشتغال فارغ التحصیلان هنرستانهای فنی و حرفه ای -----
- ۹۱ - روند توسعه کمی هنرجویان در رشته های فنی و حرفه ای -----
- ۹۵ - توسعه آموزش های فنی و حرفه ای رسمی در کشور -----
- ۹۹ - بودجه و منابع مالی آموزش های فنی و حرفه ای -----
- ۱۰۱ - اهم چالشهای آموزش فنی و حرفه ای در ایران -----

- ۱۰۶ ----- ژاپن
- ۱۰۸ ----- اوضاع جغرافیایی، سیاسی و اقتصادی
- ۱۱۱ ----- مروری بر تاریخ ژاپن
- ۱۱۳ ----- تاریخ تحول آموزش و پرورش ژاپن (نظری و فنی و حرفه ای)
- ۱۱۴ ----- دولت میجی و دو اصلاح عمده در نظام آموزشی
- ۱۱۸ ----- مدیریت و اداره آموزش و پرورش
- ۱۱۹ ----- مقاطع و مراحل تحصیلی در ژاپن
- ۱۲۰ ----- آموزش ابتدایی
- ۱۲۱ ----- آموزش متوسطه
- ۱۲۵ ----- جایگاه آموزش فنی و حرفه‌ای در گذر تاریخ
- ۱۲۷ ----- اهداف آموزش فنی و حرفه‌ای دوره‌ی متوسطه
- ۱۲۸ ----- فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای دوره‌ی متوسطه
- ۱۲۹ ----- روشهای ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای
- ۱۳۰ ----- ماهیت و انواع آموزش‌های فنی و حرفه‌ای
- ۱۳۲ ----- روند تحصیلات حرفه‌ای در مدارس
- ۱۳۳ ----- انواع مدارس فنی و حرفه‌ای در ژاپن
- ۱۳۶ ----- آموزش‌های فنی و حرفه‌ای غیر رسمی
- ۱۳۷ ----- تربیت معلم
- ۱۳۹ ----- منابع مالی و اعتبارات آموزش و پرورش
- ۱۴۴ ----- ژاپن امروز
- ۱۴۵ ----- تکنک‌های آموزش فنی و حرفه‌ای در ژاپن
- ۱۴۷ ----- دلایل توجه دانش‌آموزان به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای
- ۱۴۸ ----- آلمان
- ۱۵۲ ----- مروری بر سیر تحول آموزش و پرورش در آلمان
- ۱۵۳ ----- سازمان اداری و نظام تحصیلات آلمان
- ۱۵۴ ----- سیر تاریخی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در آلمان
- ۱۵۹ ----- نظام آموزشی، مراحل و مقاطع آن در آلمان
- ۱۵۹ ----- آموزش قبل از دبستان
- ۱۵۹ ----- آموزش ابتدایی
- ۱۶۰ ----- آموزش متوسطه
- ۱۶۴ ----- آموزش فنی و حرفه‌ای دوره‌ی متوسطه

۱۶۵	انواع مدارس حرفه‌ای تمام وقت
۱۷۰	آموزش فنی و حرفه‌ای به شیوه دوآل (دو گانه)
۱۷۲	خصوصیات نظام دو آل (لوترباخ، ۱۹۹۴، ص ۳۱۲)
۱۷۴	سیستم دو آل و مقدمات آموزش عملی در محیط کار
۱۷۵	رابطه شرکت‌ها با مدارس حرفه‌ای دوره متوسطه
۱۷۵	فرآیند یاددهی - یادگیری در برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه
۱۷۷	روش‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در برنامه درسی آموزش فنی و حرفه‌ای
۱۸۲	موسسه فدرال برای آموزش‌های فنی و حرفه‌ای (BIBB)
۱۸۳	ارکان و مهم‌ترین وظایف BIBB
۱۸۳	نهادهای قانونی در نظام آموزش مهارتی (دو آل)
۱۸۴	محدودیتها در سیستم دوآل
۱۸۶	تربیت معلم
۱۸۸	معلمان مدارس حرفه‌ای و فنی
۱۹۰	بودجه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای
۱۹۴	رشد کمی دانش‌آموزان رشته‌های فنی و حرفه‌ای
۱۹۵	جایگاه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در بین دانش‌آموزان
۱۹۷	تأثیر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بر میزان پیشرفت صنعتی و اقتصادی آلمان
۲۰۱	پیشینه تحقیق
۲۰۱	تحقیقات انجام شده در داخل کشور
۲۰۶	تحقیقات انجام شده در خارج از کشور

فصل سوم: روش شناسی تحقیق

۲۰۹	مقدمه
۲۰۹	روش تحقیق
۲۱۰	جامعه آماری
۲۱۰	نمونه آماری
۲۱۱	روش نمونه‌گیری
۲۱۱	شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها
۲۱۱	شیوه گردآوری داده‌ها

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل توصیفی داده‌ها

۲۱۳	مقدمه
۲۱۳	تجزیه و تحلیل توصیفی داده‌ها

- سوال اول: سیر تحولات آموزش فنی و حرفه‌ای در سه کشور ایران، آلمان، ژاپن چگونه بوده است؟ ----- ۲۱۳
- سوال دوم: وضعیت کنونی آموزش های فنی و حرفه‌ای در کشورهای ایران، ژاپن و آلمان چگونه است ؟ ----- ۲۱۹
- سوال سوم: دانش آموزان برای ورود به رشته‌های فنی و حرفه‌ای باید دارای چه شرایطی باشند؟ ----- ۲۲۴
- سوال چهارم: در حال حاضر در کشورهای مورد مطالعه برای آموزش‌های فنی و حرفه‌ای از چه الگوها یا روش‌هایی استفاده می‌شود؟ ----- ۲۲۶
- سوال پنجم: دلایل استقبال دانش آموزان کشورهای مورد تحقیق از مراکز فنی و حرفه‌ای طی دو دهه اخیر چه بوده است؟ ----- ۲۲۸
- سوال ششم: متولیان و تامین کنندگان منابع مالی مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای در کشورهای مورد مطالعه چه گروهها یا نهادهایی هستند. ----- ۲۳۱
- سوال هفتم: وجوه تفاوت و تشابه نظام آموزش فنی و حرفه‌ای در کشورهای ایران، ژاپن و آلمان به منظور شناسایی اصول حاکم بر این گونه بر آموزش کدامند؟ ----- ۲۳۴
- سوال هشتم: سوال هشتم: از اندوخته‌های کشورهای پیشرفته (آلمان، ژاپن) چه درس‌هایی در جهت اصلاح نظام آموزش فنی و حرفه‌ای ایران گرفته می‌شود ----- ۲۴۸

فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری

- مقدمه ----- ۲۵۰
- بحث در مورد سوالات پژوهش ----- ۲۵۰
- پیشنهادات کاربردی مبتنی بر یافته‌های پژوهش ----- ۲۶۰
- پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آینده ----- ۲۶۶
- منابع ----- ۲۶۸
- پیوست‌ها ----- ۲۷۸

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۸۳	۲-۱ فهرست توانائی‌های یک معلم فنی در ایران
۸۴	۲-۲ تاریخ نگار آموزش فنی و حرفه‌ای
۹۱	۲-۳ گزارش آمار مربوط به نیروی کار ایران در سال ۱۳۸۷
۹۳	۲-۴ درصد دانش‌آموزان مشغول به تدریس در دوره متوسطه
۹۴	۲-۵ تعداد دانش‌آموزان مدارس متوسطه در سال تحصیلی ۱۳۸۹-۹۰
۹۴	۲-۶ تعداد دانش‌آموزان دوره متوسطه در سال ۱۳۸۹-۹۰ به تفکیک شاخه‌های مختلف تحصیلی
۹۵	۲-۷ تعداد دانش‌آموزان پیش‌دانشگاهی به تفکیک رشته تحصیلی
۹۵	۲-۸ آمار نیروی انسانی «رسمی و پیمانی» آموزش و پرورش به تفکیک مدرک تحصیلی در سال تحصیلی ۸۹-۹۰
۱۰۷	۲-۹ مشخصات آماری
۱۴۳	۲-۱۰ هزینه‌های آموزش و پرورش از ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۷
۱۴۳	۲-۱۱ آمار دانش‌آموزان ژاپن از سال ۱۹۵۰ تا ۲۰۰۹
۱۴۴	۲-۱۲ درصد دانش‌آموزان دوره متوسطه در شاخه‌های نظری و فنی در سال ۲۰۰۹-۲۰۱۰
۱۴۹	۲-۱۳ مشخصات آماری جمهوری فدرال آلمان
۱۵۰	۲-۱۴ جمعیت آلمان بر حسب سن در سال‌های ۲۰۰۰-۲۰۰۵ و ۲۰۰۹
۱۹۵	۲-۱۵ آمار آموزش پرورش آلمان در یک نگاه
۱۹۸	۲-۱۶ تعداد قراردادهای کارآموزی در سال ۲۰۱۱-۲۰۱۰
۲۱۳	۴-۱ مسیر تحولات آموزش فنی و حرفه‌ای در ایران
۲۱۶	۴-۲ سیر تحول آموزش فنی و حرفه‌ای در کشور ژاپن
۲۱۸	۴-۳ سیر تحول آموزش فنی و حرفه‌ای در کشور آلمان
۲۱۹	۴-۴ وضعیت کنونی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در کشور ایران
۲۲۱	۴-۵ وضعیت کنونی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در کشور ژاپن
۲۲۳	۴-۶ وضعیت کنونی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در کشور آلمان
۲۲۴	۴-۷ شرایط ورود دانش‌آموزان به رشته‌های فنی و حرفه‌ای در ایران
۲۲۵	۴-۸ شرط ورود دانش‌آموزان به رشته‌های فنی و حرفه‌ای در ژاپن
۲۲۶	۴-۹ شرط ورود دانش‌آموزان به رشته‌های فنی و حرفه‌ای در آلمان
۲۲۶	۴-۱۰ الگوهای تدریس در ایران
۲۲۷	۴-۱۱ الگوهای تدریس در ژاپن

- ۱۲- ۴ الگوهای تدریس در آلمان ----- ۲۲۷
- ۱۳- ۴ دلایل استقبال دانش آموزان ایرانی از آموزش های فنی و حرفه ای ----- ۲۲۸
- ۱۴- ۴ دلایل استقبال دانش آموزان ژاپنی از آموزش های فنی و حرفه ای ----- ۲۲۹
- ۱۵- ۴ دلایل استقبال دانش آموزانی آلمانی از آموزش های فنی و حرفه ای ----- ۲۳۰
- ۱۶- ۴ متولیان و تامین کنندگان منابع مالی مراکز آموزش فنی و حرفه ای در ایران ----- ۲۳۱
- ۱۷- ۴ متولیان و تامین کنندگان منابع مالی مراکز آموزش فنی و حرفه ای در ژاپن ----- ۲۳۲
- ۱۸- ۴ متولیان و تامین کنندگان منابع مالی مراکز آموزش فنی و حرفه ای در آلمان ----- ۲۳۳
- ۱۹- ۴ وجوه تفاوت و تشابه نظام آموزش فنی و حرفه ای در سه کشور ایران، ژاپن و آلمان --- ۲۳۴
- ۲۰- ۴ وجوه تفاوت و تشابه عمده در نظامهای آموزش فنی و حرفه ای دوره متوسطه کشورهای ایران، ژاپن و آلمان ----- ۲۴۳

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۶۴	۲-۱ ساختار نظام آموزشی ایران
۶۸	۲-۲ گروه‌ها و رشته‌های تحصیلی در زمینه صنعت
۶۹	۲-۳ گروه‌ها و رشته‌های تحصیلی در زمینه خدمات
۷۰	۲-۴ گروه‌ها و رشته‌های تحصیلی در زمینه کشاورزی
۷۱	۲-۵ گروه و زیر گروه رشته‌های شاخه کاردانش «زمینه صنعت»
۷۲	۲-۶ گروه و زیر گروه رشته‌های شاخه کاردانش «زمینه خدمات»
۷۳	۲-۷ گروه و زیر گروه رشته‌های شاخه کاردانش «زمینه کشاورزی»
۸۶	۲-۸ ساختار سازمانی معاونت آموزش فنی و حرفه‌ای
۸۷	۲-۹ ساختار معاونت آموزش فنی و حرفه‌ای در سال ۱۳۶۷
۱۱۹	۲-۱۰ نظام آموزش و تحصیلات کشور ژاپن
۱۴۰	۲-۱۱ سهم هر یک از بخش‌های آموزشی و پرورش از هزینه‌های عمومی آموزش و پرورش در سال ۱۹۹۸
۱۵۷	۲-۱۲ تحصیلات در آلمان - ساختار اصلی
۱۵۷	۲-۱۳ ساختار و مقاطع تحصیلی در جمهوری فدرال آلمان
۱۸۰	۲-۱۴ مسئولیتها در بخش آموزش حرفه‌ای آلمان
۱۹۳	۲-۱۵ هزینه‌های عمومی در مدارس توسط گروه شرکت‌های بزرگ
۱۹۴	۲-۱۶ رشد هزینه‌های عمومی در آموزش و پرورش آلمان از سال ۱۹۹۵ تا سال ۲۰۱۰
۱۹۹	۲-۱۷ تعداد مشاغل آموزشی به رسمیت شناخته شده از ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۰
۲۰۰	۲-۱۸ مشاغل آموزشی جدید و بروز شده از ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۰

چکیده

به منظور بررسی، تحلیلی و تطبیقی ویژگی‌های آموزش فنی و حرفه‌ای در دوره متوسطه، تحقیقی به روش توصیفی - تحلیلی بر اساس روش تجزیه و تحلیل بردی که مشتمل بر چهار مرحله توصیف، تفسیر، همجواری و مقایسه برای تجزیه و تحلیل اطلاعات در میان سه کشور آلمان، ژاپن، و ایران انجام شد.

ابزار جمع‌آوری اطلاعات بر اساس روش کتابخانه‌ای و متون اینترنتی بود. در این پژوهش از کشورهای پیشرفته آلمان و ژاپن که دارای اقتصاد پیشرفته‌ای هستند و در زمینه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای صاحب دست‌آوردهای شگرفی می‌باشند و از بین کشورهای در حال توسعه، کشور ایران با توجه به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب گردید.

هدف از این تحقیق تجزیه و تحلیل ویژگی‌های بارز آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در کشورهای آلمان و ژاپن و مقایسه آن با ویژگی‌های آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در ایران به منظور بهره‌گیری از تجارب ارزنده این کشورها و ارائه راهکارهای کاربردی مرتبط با یافته‌های تحقیق در مسیر ارتقاء کارایی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در دوره متوسطه بود. ویژگی‌های اصلی که در این تحقیق مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت عبارتند از: سیر تحولات آموزش فنی و حرفه‌ای در سه کشور ذکر شده، وضعیت کنونی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، شرایط دانش‌آموزان جهت ورود به رشته‌های فنی و حرفه‌ای، روش‌های مورد استفاده جهت ارائه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، دلایل افزایش میزان استقبال دانش‌آموزان از آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، متولیان و تامین‌کنندگان منابع مالی مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای و نهایتاً تعیین وجوه تفاوت و تشابه آنها بود. نتایج حاصله نشان داد که اگر یکی از عوامل مهم در دستیابی به رشد اقتصادی و توسعه پایدار، توجه به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای جهت تامین نیروی انسانی متخصص و ماهر مورد نیاز بخش صنایع در نظر گرفته شود، این امر با وجود توجه مسئولین و قانون‌گذاران کشور به اهمیت این بخش از آموزش و با توجه به آنکه در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ حدود ۳۸ درصد دانش‌آموزان سال دوم و سوم متوسطه وارد نظام فنی و حرفه‌ای و کار دانش شده‌اند اما بنا به دلایل زیادی من جمله:

نبود نگرش جامع به این آموزش‌ها، عدم کیفیت و ارتباط برنامه‌های آموزش فنی و حرفه‌ای با نیازهای بازار کار، فقدان استاندارد ملی صلاحیت حرفه‌ای، عدم ارتباط آموزش‌های فنی و حرفه‌ای رسمی و غیر رسمی، پراکندگی مدیریت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در سطح کشور، عدم پاسخگویی برنامه‌های آموزشی به نیازهای بازار کار، به روز نبودن آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، فقدان تجهیزات مناسب به دلیل کمبود اعتبار، عدم ارتباط صحیح با بخش خصوصی و صاحبان صنایع، فقدان یک نظام مشاوره شغلی مناسب، عدم توجه کافی به تربیت معلمان فنی، از توفیق چندانی برخوردار نبوده و نیازمند اصلاحات اساسی می‌باشند. در انتها با توجه به یافته‌های تحقیق از مطالعه نظام آموزش فنی و حرفه‌ای در کشورهای ژاپن و آلمان پیشنهاداتی در جهت مرتفع ساختن مسائل و مشکلات این آموزش‌ها در ایران مطرح گردیده است از جمله این پیشنهادات می‌توان به ایجاد یک نظام مشاوره قوی، بروز رسانی اطلاعات و آگاهی‌های معلمان از طریق آموزش به شیوه دو آل،

برگزاری دوره‌های ضمن خدمت پویا و موثر برای معلمان، ارتقاء جایگاه و منزلت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، هماهنگی و همسوئی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با نیازهای بازار کار و تشویق بخش خصوصی و صاحبان صنایع به سرمایه‌گذاری در آموزش‌های فنی و حرفه‌ای اشاره کرد.

کلید واژه‌ها: آموزش و پرورش تطبیقی، مقطع متوسطه، آموزش به شیوه دو آل، وجوه تشابه

و تفاوت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، سیر تحول آموزش‌های فنی و حرفه‌ای .

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه

تربیت نیروی انسانی مورد نیاز جامعه در قالب آموزشهای فنی و حرفه ای از اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم مورد توجه بسیاری از کشورهای جهان قرار گرفت .

در پی پیشرفتهای علمی و صنعتی پس از جنگ جهانی دوم این آموزش ها به طور بی سابقه‌ای گسترش یافت ؛ تا آنجا که توسعه برنامه های آموزش فنی و حرفه ای ، از اهداف ملی بیشتر کشورها قرار گرفت و امروزه یکی از شاخص های موفقیت هر کشوری ، توسعه آن در سه بخش صنعت ، کشاورزی ، و خدمات محسوب می شود. (نویدی احد، ۱۳۸۴)

در میان مقاطع تحصیلی همه کشورهای جهان ، همواره آموزش متوسطه منبع تامین نیروی انسانی ماهر و نیمه ماهر به شمار می آید و از این رو تاثیر ویژه ای در میزان موفقیت در برنامه های توسعه اقتصادی ، سیاسی و اجتماعی دارد . یکی از اهداف نظام آموزش متوسطه ، توسعه و تعمیق آموزش های فنی و حرفه ای و آماده ساختن دانش آموزان جوان و آینده سازان کشور برای ورود به بازار کار بوده است . از آنجا که آموزش های فنی و حرفه ای و تربیت نیروی متخصص برای دولت ها هزینه های سنگینی به دنبال خواهد داشت و در این راستا بخش عمده ای از سرمایه گذاری ها ی بی بازده دولت به نوعی اطلاق سرمایه به حساب می آید و برای جلوگیری از خسارتهای مالی و معنوی ، ایجاد فرصت های برابر برای دستیابی به شغل و بازار کار و کمک به حل مشکل بیکاری ، هدف فعالیت های هنرستانهای فنی و حرفه ای است . لذا دقت در برنامه ریزی و تصمیم گیری اقدام های اجرایی و شناخت مشکلات اجرایی و آموزش و در نظر گرفتن مداوم عوامل و موانع بازدارنده از جمله روش هایی است که می تواند توسعه پایدار شاخه فنی و حرفه ای را همراه داشته باشد. (الیاسی ناصر ، ۱۳۸۳)

آنچه اقتصاد جهانی را بیش از پیش مشخص می کند بازارهای کار ملی و بین المللی است که هر روز متفاوت تر از پیش است. امروزه، کشورها سخت در تلاش هستند تا با ایجاد نظامهای آماده سازی افراد برای اشتغال ، منابع خود را مورد استفاه بهینه قرار دهند. در حقیقت همه افراد حتی مردم کشورهای

در حال توسعه به شرطی می‌توانند در بازار کار رقابت کنند که در کاربرد تکنولوژیهای نوین مهارت داشته و از مهارتهای تخصصی برخوردار باشند. (لوز، ترجمه محمد بیگی، ۱۳۷۳، ص ۹)

قرار گرفتن در مسیر توسعه و دستیابی به توسعه پایدار، امروزه یکی از آرمانهای جوامع بشری است. سازمان‌های جهانی مانند یونسکو راه‌های دستیابی به این توسعه را (بدون در نظر گرفتن شرایط اختصاصی و اقلیمی کشورها) بررسی راهکارهای کلی را در معرض افکار عمومی قرار داده‌اند. یکی از عوامل مهم در دستیابی به توسعه به تاکید سازمانهای بین‌المللی توجه به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای است. (محمدعلی و صراف، ۱۳۸۸، ص ۱)

هر چند همگان مدعی اولویت آموزش حرفه‌ای^۱ هستند اما این مطلب که آموزش حرفه‌ای در یک بحران عمیق جهانی قرار دارد به حقیقت انکارناپذیری تبدیل شده است (لوز، ترجمه محمد بیگی، ۱۳۷۳، ص ۱۵).

در واقع تفاوت عملکردها نشان می‌دهد که جوامع تنها در صورتی به توسعه دست خواهند یافت که از سرمایه انسانی مناسبی برخوردار باشند به بیانی دیگر به کارگیری بهینه سرمایه فیزیکی و پیشرفت در فناوری هنگامی بیشترین تأثیر و منفعت را به همراه خواهند داشت که عامل نیروی کار از دانش و تجربه مناسب و کافی برخوردار باشند این بدان معناست که وجود سرمایه انسانی به موازات سرمایه فیزیکی لازمه رشد و توسعه کشور است و موجبات ارتقای رفاه و رشد معنوی را فراهم خواهد آورد. (سجادیه سیدجعفر، ۱۳۸۱)

مروری به علل توسعه کشورهای توسعه یافته نشان می‌دهد که توجه به آموزش و تشکیل سرمایه انسانی مهمترین دلیل پیشرفت آنها بوده است، همگانی کردن آموزش ابتدایی و توسعه آموزشهای عمومی و حمایت از آموزشهای عالی و نیز آموزشهای فنی و حرفه‌ای سیاست‌های محوری کشورهای فوق طی دهه‌های گذشته بوده است. (سجادیه، سیدجعفر، ۱۳۸۱)

---

^۱ Vocational education

در ایران آموزش فنی و حرفه‌ای از حدود ۸۰ سال پیش با تأسیس دارالفنون به صورت یکی از نظام‌های آموزش رسمی شروع شد. در طی این مدت این نظام آموزشی شاهد تحولات بسیاری بوده بخصوص که ارگانها و مؤسسات متفاوتی اعم از بخش عمومی و بخش خصوصی عهده دار این آموزشها بوده‌اند. علاوه بر این ارگانها و نهادهای بین‌المللی نظیر یونیکو، یونید (سازمان پیشرفت صنعتی سازمان ملل) و بعضی از کشورهای صنعتی جهان مانند آلمان در انجام این امر حداقل به صورت ظاهر دولت ایران را به صورت خدمات مشاوره‌ای و کمک‌های مادی و معنوی دیگر یاری نموده‌اند، ولی متأسفانه به نظر می‌رسد در طی این مدت نظام آموزش فنی و حرفه‌ای کشور به طور مداوم دارای تنگناها و مشکلات بیشماری بوده است و در نتیجه هیچگاه نتوانسته است رسالت خود را در کشور انجام دهد (زیبا کلام، فاطمه، ۱۳۶۴، ص ۴)

با توجه به مطالب مطرح شده بررسی دقیق نظام فنی و حرفه‌ای کشور و مشخص نمودن مسائل و کاستی‌های این نظام از اهمیت خاصی برخوردار است. مقایسه و مطالعات آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و شیوه‌های آموزش آن در ایران با دیگر کشورهای صاحب شهرت در این زمینه می‌تواند مشکلات و تنگناها را روشن کرده و همچنین، به عنوان الگو و راهنمایی، برای جستن روشهای برطرف سازی این مشکلات، مد نظر قرار گیرد.

بیان مسئله

تاسیس مدارس فنی و حرفه ای در ایران نخستین گامی بود که در جهت رفع نیازهای جدید ناشی از توسعه اجتماعی - اقتصادی جامعه برداشته شد. این نوع از آموزش (فنی و حرفه ای) در شناخت استعداد و علاقه دانش آموزان و هدایت آنان به سمت اشتغال مفید و ادامه تحصیل در رشته های علمی - کاربردی، نقش مهمی را بر عهده دارد. یقیناً یکی از راهکارهای تحقق این نقش، بهره گیری صحیح از مناسب ترین شیوه های آموزش در مراکز فنی و حرفه ای است. (مهرمحمدی محمود، ۱۳۷۹)

در اکثر جوامع اعتقاد بر این است که تحصیل بیشتر و تخصص بالاتر باعث کسب مشاغل مهمتر و ارزشمندتر بوده و در نتیجه با افزایش تولید؛ درآمد اشخاص افزایش می یابد. بنابراین آموزش های فنی و حرفه ای به عنوان راه حل اساسی جهت آموزش و هدایت شغلی افراد در نظر گرفته میشود. با توجه به این اهمیت و از طرفی، زمان بر و پرهزینه بودن این آموزش ها، مطالعه قوت و ضعف آموزش ها ضرورت می یابد. (نیکخواه، محمد. ۱۳۸۲)

به هر حال اکثر کشورهای جهان امروزه آموزشهای فنی و حرفه ای خویش را همسو با نیازها و موقعیتهایی که به سرعت در حال تغییر است، تشخیص داده اند و به منظور برآوردن این نیازها تمایلی به سوی حرفه ای کردن آموزش عمومی در سطوح پائین تر (ابتدایی و دوره اول متوسطه) با تأکید بر روی آموزش برخی از مهارتها وجود دارد. در عصر حاضر آموزش و پرورش با سرعت هر چه بیشتر به سوی احتیاجات اجتماعی و اقتصادی جامعه صنعتی در حرکت است. (کریمی، فاطمه، ۱۳۸۹، ص ۳۵)

آن چه امروز کشورهای دنیا را از هم متفاوت می سازد استفاده بهینه از سرمایه انسانی یا نیروی انسانی است و کشورها سخت در کوشش و تلاش هستند که افراد خود را آماده کنند که بتوانند هم اشتغال مناسب و با استعداد داشته باشند و هم با بالابردن تکنولوژی نوین و سرمایه گذاری در نیروی انسانی، تولیدات آنها، قدرت و قابلیت رقابت با بازارهای جهانی داشته باشد و معمولاً، در اکثر مواقع آموزش های فنی و حرفه ای در کشورها این کار را بر عهده دارند. ولی در کشور ما معمولاً برنامه های فنی و حرفه ای، هماهنگ با نیازهای جامعه نیست و این موجب بروز ناهماهنگی در سطح اشتغال می شود و

به نظر می‌رسد ، باید راههایی جستجو شود که افراد متعهد و مناسب برای رشته‌های مورد نظر تربیت شوند (امرای ، علی ، ۱۳۷۹ ، ص ۴)

در حال حاضر کشور ما از نیروی جوان در سطح وسیعی برخوردار است . به عبارتی سرمایه اصلی ما نیروی جوان است که در صورتی میتواند نقش اساسی و پراهمیت خود را در توسعه ایفا کند که صاحب مهارت و فن گردد و توانایی های مورد نیاز توسعه را کسب کند . ایجاد این توانایی در جوانان از طریق آموزش فنی و حرفه ای کارآمد محقق میشود که باعث پایین آمدن نرخ بیکاری ، رشد تولید ، پرورش خلاقیت و ابتکار و افزایش کیفیت تولیدات داخلی خواهد شد . و از جهتی تنها راه رسیدن به خودکفایی اقتصادی و همگام شدن با تکنولوژی روز جهان توجه خاص به کانونهای آموزش فنی و حرفه‌ای و در نتیجه اصلاح برنامه‌ها و شیوه‌های آموزش آنها و افزایش کیفیت این نوع آموزشها که نتیجه آن تأمین نیروی متخصص و ماهر مورد نیاز بخش صنایع و رشد و بالندگی این بخش خواهد بود . بی شک یکی از راههای رسیدن به این اهداف ، استفاده از تجارب کشورهای صاحب فن و بکارگیری شیوه‌های نوین آموزش و مقایسه آن امکان پذیر خواهد بود . بنابراین آنچه مسأله پژوهش حاضر را شکل می‌دهد، بررسی تطبیقی ویژگی‌های نظام آموزش فنی و حرفه‌ای دوره متوسطه مدارس آلمان ، ژاپن و ایران است که البته تأکید بیشتر بر روشهای آموزش فنی و حرفه‌ای در کشورهای مورد مطالعه خواهد بود . برای این منظور وجود تفاوت و تشابه آموزشهای فنی و حرفه‌ای و شیوه‌های آموزش آن در این سه کشور مورد مطالعه قرار می‌گیرد و در پرتو این مطالعات مشکلات و تنگناهای آموزش فنی و حرفه‌ای در ایران شناسایی شده تا از نکات مثبت اخذشده از آموزشهای فنی و حرفه‌ای کشورهای آلمان و ژاپن ، برای حل این مسائل کمک گرفته شود .